

OMAN KODIN SOSIAALINEN ULOTTUVUUS

Barnens välmående kräver åtgärder i vår livsmiljö

Familjen är Förenta Nationernas tema för året som börjat. FN:s temaår har blivit ett viktigt sätt att få fart på gemensamma internationella angelägenheter. För tio år sedan firade vi också FN:s internationella familjeår i Finland. Då ville man få till stånd en diskussion runt om i världen om familjens betydelse som grundval för samhället.

Familjen som känslagemenskap och uppväxtmiljö för barnen, förhållandet till välmåendet i samhället och de förändrade behoven i en föränderlig värld var då centrala teman för familjeåret. Också konventionen om barnets rättigheter låg i bakgrunden för det internationella familjeåret.

Ännu idag är det egna hemmet och hela den närmiljö som barnen lever, leker och fungerar i det som ger barnen byggstenar för uppväxten, nu liksom tidigare. Det är alltså inte betydelselöst vilken uppväxtmiljö vi bygger upp och en hurudan bygg-

nadskultur vi för vidare. Det är inte bara sociala färdigheter som kan överföras i barnens vardagsmiljö utan också på ett djupare plan kulturarv, livsåskådning och självförtroende och därigenom sådana känslband och människoförhållanden som uppehåller hälsa.

En mänsklig skala

De flesta småbarn bor trångt i Finland. Ju större familj desto sannolikare att barnen inte har ett eget rum. Barn i höghus bor i allmänhet trångare och i mindre rum än de som bor i egnahemshus.

Idag, då lekarna inomhus, t.ex. tv- och datorspel, ofta är mer lockande än utomhuslekarna, blir trängseln i hemmet mer påfrestande. Familjen lever tätt ihop vilket kan vara bra på många sätt, men behovet att ibland få dra sig tillbaka en aning blir inte bemött.

För höghusbarnen får därför planeringen av det yttre rummet en särskild beställning. För de små barnen är möjligheterna att röra sig också mer begränsade och därför är den egna gårdens barnvänlighet avgörande för att barnen skall vara ute. Då

För de små barnen är möjligheterna att röra sig begränsade och därför är den egna gårdens barnvänlighet avgörande för att barnen kan vara ute. Bild: Raija Seppänen.

naturen finns närmare erbjuder den orörda miljön otaliga möjligheter att röra på sig, att upptäcka nya platser, att gömma sig och att få vara lite ifred.

De bästa minnen från barndomen är naturligtvis en aning förgyllda. Det är så som alla barn borde kunna minnas sin barndoms miljö. Jag minns gården, som på ett tryggt sätt inringades av tre stycken radhuslängor och en potatisåker. Jag minns alla vännerna och deras mammor som bjöd på smörgåsar.

Under 60-talet kunde förorten i Helsingfors vara en idealisk plats att växa upp i. Området var planerat i en mänsklig skala. Det var radhus och låga höghus om vartannat. Alla hade

gårdar med mycket plats för lekar, spel och gömställen. På den tiden ringde man på hos varandra och bad vännerna ut och leka och det fanns alltid någon vuxen i närheten. Ifall föräldrarna var upptagna höll åtminstone gårdskarlen ett vakande öga över busungarna.

Vi hade ett fint hem minns jag. Jag minns inte att jag skulle ha upplevt oss vara trångbodda, trots att familjens tre flickor delade rum i många år. Min äldre syster beklagade sig då och då, men mest på grund av att vi yngre inte kunde hålla vår nyfikenhet i styr och lämna hennes saker ifred. Vi yngre syskon tyckte att storebror var rätt modig som vågade sova ensam.

KYLÄTALKKARI YLLÄPITÄÄ VANHAA RAKENNUSKANTAA

Suomen Omakotiliitto on kehittänyt uuden toimintamallin, jonka avulla ikään-tyneet omakotiasukkaat kykenevät asumaan pitkään omissa kodeissaan. Omakotiyhdistyksiin vanhuksia auttamaan palkattujen kylätalkkareiden toimenkuvaan kuuluu siivoamisen ja pihatöiden lisäksi pienet remontit eli ne työt, jotka ensimmäiseksi ottavat hietaan ihmisen ikääntyessä ja voimien ehtyessä. Samalla kylätalkkarit ylläpitävät vanhaa rakennuskantaa ja turvaavat näin myös rakennuskulttuurin säilymisen joksikin aikaa eteenpäin, koska vanhoilla asukkailla ei ole tavallisesti kiinnostusta suuriin modernisoiiviin remonteihin.

Parissa vuodessa ovat Uudenmaan omakotiyhdistykset palkanneet jo 25 kylätalkkaria. Kylätalkkarit värvätään pitkäaikaistyöttömistä ja palkataan yhdistelmätuella, jonka kuluista yhteiskunta vastaan kokonaan. Palvelusta kerätään muutaman euron tuntimaksu, jolla katetaan toiminnasta aiheutuvat muut kulut.

Ilmari Valkama

projektisihteeri, Suomen Omakotiliitto

Känslan av varaktighet och evighet

Barnens liv och livsmiljöer har förändrats väldigt mycket från mitt 60-tal. Någon klok har sagt att de första tio åren i ett barns liv är lika långa som resten av livet. Känslan av varaktighet och evighet är stark i barndomen.

En trygg miljö stöder känslan av att vara trygg i evighet. Ett barn bekantar sig snabbt med grannar och knyter djupa kontakter utan rädsla av uppbrott och separation. Ett hem som har förmåga att omformas an efter familjens behov, erbjuder en möjlighet till att bo kvar en längre tid.

Tyvärr präglas barndomen i många fall av uppbrotten och avskeden. Känslan av att det inte lönar sig att lära känna sina närmaste grannar eller att rota sig i sin bo-

endemiljö är överhängande och barnens möjligheter att knyta sociala nätverk som ligger nära, men utanför, den egna familjen är små.

Allt fler barn lever i familjer med endast en förälder. Kanske bor barnen i två hem, turvis med vardera föräldern. För att tillfredställa barnens behov av omsorg och skydd måste föräldrarnas två hem då även för barnen erbjuda upplevelsen av hem hos bägge. Detta förutsätter att barnen har sina egna, varaktiga platser och saker som finns där också då de själva inte gör det. Med dyra boendekostnader kan det ofta vara svårt att erbjuda egna rum för barnen i båda föräldrars hem.

Ännu svårare blir det ifall nyfamiljeekvationen är ännu mer komplicerad med mina, dina och våra barn. Barnen kanske förstår problemet bättre än vi anar. Vi vuxna kan erbjuda

da barn trygghet och kärlek till och med i mycket bristfälliga miljöer. För oss vuxna gäller då att bära ansvaret för själva bristerna och inte överföra ansvaret på barnen, genom att förvänta oss att de skall låtsas ha identiska känslorelationer till både mammans och pappas hem. Vi skall inte förväxla hemkänslan med föräldrarelationen.

Dagliga kontakter till de vuxna

Våra livsmiljöer i olika åldrar är segregerade från varandra. Ju närmare tonåren barnen kommer ju mer avskiljs också deras fysiska livsmiljö från vuxenvärlden. Ungdomarna behöver säkert egna mötesplatser. De säger att de vill lämnas i fred, men det är inte meningen att vi vuxna skall lämna dem åt sitt öde. Ungdomarna behöver dagliga kontakter till de vuxna. De behöver kollidera med sina föräldrar och pröva sina gränser och de behöver även möta andra ungdomars föräldrar. De behöver även träffa gamla människor som avspeglar normer och sociala koder som de behöver känna igen för att klara sig.

Det är kanske just under tonåren, då föräldrarnas auktoritet som vuxenmodell ifrågasätts, som betydelsen av att hela byn fostrar är som störst. För dessa möten mellan generationer krävs välplanerade utomhus utrymmen som inbjuder olika åldrar till sig. För att hålla de unga kvar nära hemmen behövs utrymmen och platser där det är möjligheter att göra roliga saker tillsammans, som t.ex. att spela gatukorgboll eller inbjudande sittplatser.

För att förbättra barnens mentala välmående behövs rent fysiska åtgärder i vår livsmiljö. För att skapa trygghet och stöda uppkomsten av varaktiga sociala nätverk måste planeringen av hem, byggnader och boendemiljöer utgå från ett barnperspektiv. Det behövs för att vi vuxna skall uppfylla våra skyldigheter gentemot barnen om tillräcklig omsorg, tillräckligt skydd och en skälig andel av de gemensamma resurserna, såsom konventionen om barnens rättigheter stadgar.

Välmåendet kräver åtgärder

Idag förs diskussionen om familjen kring samma teman som för tio år sedan. Under de tio åren som gått har samhället i alla fall också förändrats och man kan se att nya saker betonas, såsom behovet av gemensam tid för familjen och betydelsen av uppväxtmiljön utanför familjekretsen. Allt som allt vill man nu betona betydelsen av att vara tillsammans, utveckla känslor, knyta känslomässiga band och människokontakter.

Jag tycker att vi gemensamt borde ta ansvar för våra barn och ungdomar. Också vi moderna människor behöver varandra för att hjälpa fostra de kommande generationerna. Vår livsmiljö borde på ett naturligt sätt fostra till en känsla av gemenskap som sitter i tiden och underbygger social samvaro. ■

Eva Biaudet
riksdagsledamot,
ordförande för kommissionen
för barnets rättigheter
i Finland

Omakotiasuminen ympäristöpsykologin silmin

Omakotiasujat perustelevat asumis-
muotoaan mahdollisuudella olla läheis-
sessä suhteessa luontoon sekä suurem-
malla vapaudella toteuttaa itseään kuin
kerrostaloasumisessa.

Tarkastelen tässä artikkelissa omakotiasumista ympäristöpsykologisesta viitekehyksestä käsin ja oman tutkimustyöni valossa. Selostan aluksi lyhyesti muutamia ympäristöpsykologian peruskäsitteitä. Sitten annan esimerkkejä siitä, miten erilaisin tavoin omakotiasujat säätelevät ympäristösuhdettaan muokatessaan ympäristöstään omaa kuvaansa.

Ympäristöpsykologiassa tutkitaan toisaalta fyysisen ympäristön vaikutusta ihmiseen, toisaalta ihmisen mahdollisuuksia muokata ympäristöstään mieleisensä. Siinä nähdään ihmiset aktiivisina asuntonsa, ympäristönsä ja arkielämänsä *haltuunottajina*. Ihmisen ympäristösuhdetta voidaan kuvata toiminnan ja kokemuksen

muodostamana vuorovaikutuksena. Siinä ihminen pyrkii säätelemään suhdettaan omaan ympäristöönsä niin kutsutun *psyyykkisen työn* avulla. Sillä tarkoitetaan omaan minuuteen liittyvien sisäisten mielikuvien, ajatusten ja tunteiden muokkaamista. Muita säätelyvälineitä ovat fyysinen työnteke ja toimiminen sosiaalisessa, rakennetussa ja luonnon ympäristössä.

Konkreettisia esimerkkejä säätelystä ovat asunnon tai oman huoneen personalisointi ja muokkaus oman itsensä näköiseksi, tilan ja etäisyyksien käyttö sosiaalisessa kanssakäymisessä, sisustaminen ja rakentaminen sekä luonnosta löytyvien elvyttävien paikkojen etsintä. Toimivan ympäristösuhteen perustana on ihmisen tarpeiden ja ympäristön ominaisuuksien välinen yhteensopivuus. Jos siinä on puutteita, hyvä ympäristö sallii ympäristön muokkaamisen käyttäjän mielikuvien mukaiseksi. Sellainen ympäristö suo ihmisille mahdollisuuden peilata itseään ympäristöönsä ja olla *identtinen itsensä kanssa*. Tämä tukee minuutta ja myös paikallista identiteettiä.

Myös yhteisöt, kuten pienryhmät sekä yhteiskunta säätelevät, esimerkiksi kaavoitusmonopolinsa avulla, ihmisen ympäristössä toimimisen reunaehdoja ja siitä syntyviä kokemuksia. Siten ympäristön vaikutus on sekä välitöntä että mielikuvien, kulttuurin ja yhteiskunnan välittämää. Ihmisen toiminta synnyttää myös ympäristöön materiaalisia muotoja ja symbolisia merkityksiä.

Vastasyntynyt lapsi omaa idullaan olevat ympäristönsä säätelyvälineet. Niiden käyttöä hän kasvaessaan harjoittelee. Urbanit nuoret luovat itsensä näköisiä, ihmisistä ja paikoista muodostuvia verkostoja, joiden avulla he hallitsevat ympäristösuhdettaan. Aikuisena säätelyvälineet ovat siinä määrin automatisoituneet, ettei niitä tiedosta juuri muulloin kuin kriisitilanteissa. Vanhuksesta elämänpiiri kapenee ja toiminta fyysisessä ympäristössä rajautuu vähitellen neljän seinän sisälle. Sosiaalinen verkosto harvenee, ruumiin voimat vähenevät ja muistin heikkenemisen myötä psyykkinen työ vaikeutuu. Silloin myös ympäristösuhteen säätely taantuu. Asunnolla on kaikissa vaiheissa olennainen rooli sekä ympäristön säätelyn kohteena että välineenä.

Omakotiasujat asuinympäristönsä säätelijöinä

Väitöskirjatutkimukseni osoitti, miten eri tavoin asujat käyttävät pientaloaan psyykkisenä säätelyvälineenä. Yleisesti ottaen omakoti-asunnon suunnitteluun osallistuvat

asujat pyrkivät tekemään itsensä näköistä asumista muokkaamalla rakennusten ulkonäköä, pohjaratkaisua ja asunnon yksityiskohtia. Asujat näyttävät valitsevan asumisratkaisunsa siten, että asuntoon syntyy runsaasti mielihyvänsävyisiä symboleja. Sellainen voi olla esimerkiksi suuri leivinuuni tai takka, joka on symbolina peräisin lapsuuden kodista. Vastaavasti he pyrkivät välttämään kielteisiä, mielihapaa tuottavia symboleja. Sellaisia voivat olla vaikkapa asunnon pimeät tai pitkät käytävät, jotka aiemmissa asumiskokemuksissa olivat aiheuttaneet ahdistusta. Asujien toiminnassa paljastuukin psykologinen toiminta-periaate, jonka mukaan ihminen pyrkii ylläpitämään mahdollisimman mielihyvänsävyistä minän kokemusta.

Asujien käyttämät symbolit olivat sekä yksilöllisiä että sosiokulttuurisia. Viimeksi mainitut ilmenevät heidän valitessaan asunnon tilallisia perusmallia eli keittiö-, ruokailu- ja olohuoneratkaisuja, saunan lämmitystavan valintaa, puutarhaa (hyöty- vai koristekasvit) sekä sisustuksen tyyliä ja asettelua.

Asunnon symbolit eivät jäsennä ainoastaan tilaa, vaan ne kuvaavat myös asujan ajallista suuntautumista. Omakotiasujien asumisratkaisut sisältävät symboleja sekä aiemmasta asumishistoriasta, nykyisyydestä että halutusta tulevaisuudesta.

Asuntonsa avulla asujat ratkoivat kautta elämän jatkuvaa minuuden määrittelyyn liittyvää psykologista perusristiriitaa pysyvyyden ja muuttumisen välillä. Menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden ajalli-

nen yhdistäminen asumisratkaisuis-
sa näyttää mahdollistavan menneen
elämäntavan jonkinasteisen jatku-
misen myös nykyisyydessä, mikä
tukee siten asujan minuutta.

Tutkimuksen mukaan asunnon
suunnittelussa tai sen muokkaukses-
sa on kyse asujien psykososiaalisten
pyrkimysten muuntamisesta sellai-
siksi järjestelyiksi, joiden kanssa
voidaan käydä vuoropuhelua. Asuk-
kaat käyvät tätä vuoropuhelua
asuntonsa kanssa itselleen merkityk-
sellisten symbolien avulla. Tämä
luultavasti edesauttaa prosessia,
jossa asunnosta muodostuu vähitel-
len koti.

Omakotiasumisen terapeuttisuus ja ristiriidat

Omakotiasuminen näyttää siis
tukevan niitä prosesseja, jotka edes-
auttavat psyykkiselle hyvinvoinnille
ominaista pyrkimystä ylläpitää
eheää minuutta. Tämä tapahtuu
tarjoamalla sellaisia toiminnan
tiloja, esimerkiksi keittiö, sauna,
puutarha, makuuhuone, varasto,
joissa asijat voivat kokea aistillista
mielihyvää ja vahvistaa kehollista
minäänsä. Se voi tapahtua tukemalla
asujan ja kodin välistä terapeuttista
vuorovaikutussuhdetta. Silloin
asunto voi toimia turvallisena pesä-
nä ja lohduttajana, toiminnan ja
itsemääräämisen työssijana, elä-
mätehtävän tukijana tai sosiaalisen
aseman ylläpitäjänä.

Erityisesti omakotiasuminen
näyttää tarjoavan mahdollisuuksia
rakentaa asuntoon niin kutsuttuja
henkireikätiloja, joissa voi kokea

arjesta irtautumisen, vapauden ja
elvyttävyyden kokemuksia. Näille
tiloille on ominaista ajattomuus sekä
leikinomainen toiminta symbolisesti
sopivassa fyysisessä ympäristössä.
Henkireikätiloja olivat omassa tutki-
muksessani sauna, makuuhuone,
puutarha tai olohuone. Henkireikäti-
lojen olemassaoloa voidaan pitää
eräänä merkinä hyvästä asunnon ja
asujan välisestä vuorovaikutussuh-
teesta.

Suunnitteluun osallistuneet asu-
jat näyttivät heijastavan asuntojensa
pohjaratkaisuihin myös jotain per-
heensä sisäisen rakenteen luonteesta.
Lapsuudessa sisäistetyt sosiaalispoh-
jaiset tilankäytön mallit vaikuttivat
suuresti asunnon perusratkaisuun,
mutta perheessä vallitsevan koheesi-
on suodattamina. Vahvasti yhteen
liittyneet perheet suunnittelivat
avoimen tai puoliavoimen asuntotyy-
pin, kun taas eriytyneet ja irralliset
perheet päätyivät eriytyneeseen
asuntotyyppiin.

Asijat osasivat tulkita asuntonsa
myös sukupuolistuneena rakenteena.
Asunnon elementeistä tulkittiin mie-
hiseksi sauna, eteinen sekä asunnon
ulkopuoliset elementit, puutarhaa
lukuun ottamatta. Naisellisiksi tulkit-
tuja elementtejä olivat keittiö, ma-
kuuhuone ja puutarha. Sukupuoli-
neutraaleja tiloja olivat olohuone ja
itse asunto kokonaisuutena.

Omakoti- ja kerrostaloasumisen eroja

Asunnon avulla tapahtuva minän
rakentamisprosessi on ilmeisesti
aikalailta samanlaisena esiintyvä
ilmiö. Asunnon käyttötavat sen si-
jaan vaihtelevat yksilöstä ja sosiaali-

sesta luokasta toiseen, samassakin kulttuuripiirissä.

Entä mikä vaikutus on eri asu-
mismuodoilla tuohon minuuden
rakentumisprosessiin? Pariisilaisia
kerrostaloasujia tutkittaessa on
löytynyt samantapaista ympäristö-
suhteen säätelyä kuin mitä suoma-
laiset omakotiasujatkin olivat käyt-
täneet. On ilmeistä, että ihmisen
ympäristösuhteen toimintamekanis-
mi on kerrostalo- ja omakotiasujilla
samanlainen, mutta viimeksi maini-
tuilla on kerrostaloasujia selvästi
suuremmat asumisensa persoonalli-
seksi muokkaamisen vapausasteet.

Eräs 37-vuotias naispuolinen
omakotiasukas luonnehti asumis-
taan näin: "Oma piha antaa väljyy-
den ja jopa vapauden tunnetta. Voi
tulla ulos. Kerrostalossa täytyi aina
pukeutuakin, täällä ei tarvitse sen
kummemmin. Voi olla vaikka biki-
neissä. Varsinkin kesällä tämä piha
on mukava. Talvella sillä ei ole käyt-
töä, mutta silloin sitä on mukava
katsella. Ilman sitä olisi melko
ankeaa".

42-vuotias mies puolestaan
totesi: "Omakotitaloon pääsee itse
vaikuttamaan. Tämä on lähellä
maata ja siitä saa itse päättää".

Asujien omakohtainen asumi-
sensa suunnittelu ja muokkaus
edistävät myös psyyken sisäisen ja
muun maailman välistä vuoropuhe-
lua. Seinien rakentaminen tai poista-
minen, sisustaminen ja korjaaminen

merkitsevät asujalle psyykkisesti
tärkeiden symbolien luomista asuin-
ympäristöön. Siten asujat käyttävät
asuntoa ja sen elementtejä oman
tarinansa ylläpitämiseen ja hiomi-
seen, jopa sen uudelleen kirjoittami-
seen. Omakotitalosta kehkeytyy
parhaimmillaan eräänlainen psyyken
partneri, joka rakenteensa, tilallisten
ratkaisujensa ja esineistönsä avulla
voi lohduttaa, suojella, korjata ja
juurruttaa. ■

Liisa Horelli

dosentti,

*Teknillisen korkeakoulun Yhdys-
kuntasuunnittelun tutkimus- ja
koulutuskeskus*

Kirjallisuutta

Aura, S., Horelli, L. & Korpela, K. (1997)
Ympäristöpsykologian perusteet. Porvoo:
WSOY.

Eleb-Vidal, M. (1980) *Se Construire et Habi-
ter. These de doctorat de troisieme cycle de
sociologie de la connaissance.* Universite de
Paris VII.

Frykman, J. & Löfgren, O. (1979) *Den kultive-
rade människan.* Stockholm: Liber.

Horelli, L. (1993) *Asunto psykologisena
ympäristönä.* Espoo: Teknillinen korkeakoulu,
Arkkitehtiasasto.

Lauronen, E. (1991) *Unelma ja sen toteuttajat –
tutkimus suomalaisista omakotirakentajista.*
Helsinki: Asuntohallitus, asuntotutkimuksia 3.

Noschis, K. (1983) *La Fonction symbolique
du logement : une analyse de cas.* Information
sur les sciences sociales, 22(3), 435-460.

Vuorinen, R. (1990) *Persoonallisuus ja mi-
nuus.* Juva: WSOY.

Mitä omaa löytyy omakotitalosta?

Omakotiasujat perustelevat asumismuotoon mahdollisuudella olla läheisessä suhteessa luontoon sekä suuremmalla vapaudella olla toteuttamassa itseään kuin kerrostaloasumisessa. Tarkastelen tässä artikkelissa omakotiasumista ympäristöpsykologisesta viitekehuksesta käsin ja oman tutkimustyöni valossa. Selostan aluksi lyhyesti muutamia ympäristöpsykologian peruskäsitteitä. Sitten annan esimerkkejä siitä, miten eri tavoin omakotiasujat säätelevät ympäristösuhdettaan muokatessaan ympäristöstään omaa kuvaansa.

Suomalainen haluaa asua omassa kodissa ja mieluiten omakotitalossa. Siellä saa soittaa mielimusiikkia täysillä ja mennä kylpyyn kymmenen jälkeen. Ja vaikka tilastollinen oman kodin ihanne on "omakotitalo, järven rannalla ja keskellä kaupunkia", niin lähes puolet rakennetuista omakotitaloista sijaitsee, ei vain keskustan ulkopuolella, vaan ulkopuolella kaikenlaisen asutusalueiden. Oma tupa, oma lupa, ja yhä haluaa suomalainen tulla toimeen omillaan?

Tutkimuksen mukaan suomalaiset etsivät omakotitalosta elintilaa. Kaupungissa ja kerrostalossa olo on kuin kettufarmilla. Haetaan myös tiettyä sosiaalista etäisyyttä. Naapurit ovat hyviä olemassa, mutta tiiviissä asutuskeskuksessa tuntuu kuin naapurit tunkisivat ruokapöytään. Mutta on myös muita tärkeitä syitä hankkia oma talo. Ihmiset haluavat rakentaa itse oman kotinsa, valita millainen se on, montako ikkunaa ja miten suurta ja mitä pensaita pihaan laitetaan. Ihmiset haluavat mielekästä tekemistä ja mahdollisuuden vaikuttaa elinympäristöönsä. Ihmiset haluavat "vapauden päättää itse", "säilyttää oman identiteettinsä", "uusien haasteita" ja "ottaa jonkun projektin yhdelle vuodelle", "ei saada kaikkea valmiiksi heti". Oman kodin rakentaminen on oman itsen rakentamista.

Mutta mitä omaa on oman kodin rakentamisessa?

Mutta sekoitetaanpa hieman itsettään selvää asetelmaa. Opiskelijalovottomuuksien aikaan 60-luvulla amerikkalaisella yliopistokampuksella järjestettiin kotietsintä opiskelijoiden asuntolassa. Poliisit penkoivat

opiskelijoiden intiimiä yksityisomaisuutta, kuten alusvaatteita, muistoesineitä ja valokuvia. Mitä he löysivät? Laatikoittain enemmän tai vähemmän identtistä tavaraa, supermarketin erikoistarjouksia ja Made in Hongkong -rihkamaa. Opiskelijoiden yksityisomaisuus olikin siis enemmän tai vähemmän yhtä ja samaa massatuotetta eikä yksityistä laisinkaan.

Omakotitalon rakentajan tavoitteena on olla itsenäinen ja yksilöllinen, mutta hän ei ole tavoitteessaan yksin. Hänen yksilöllisyytensä ei ole täydellistä ainutkertaisuutta eikä itsenäisyytensä täydellistä itseriittoa. Tilastoissa hänellä on muassaan 58 prosenttia suomalaisista asuntonsa omistajina ja 54 prosenttia suomalaisista pientalon asukkaana. Hänen yksilöllisyytensä on massamittaista ja itsenäisyytensä kuuluu enemmistölle.

Samaa voi todeta omakotitalosta. Viisikymmenluvun rintamamies-talo eroaa toki yhdeksänkymmentäluvun pakettitalosta, mutta edes talotyypin väliset erot eivät ole kovin merkityksellisiä, ja eri valmistajien pakettitalot voi erottaa toisistaan loppujen lopuksi vain yksityiskohtien perusteella. Meitä ei nyt kiinnosta, onko tämä osoitus siitä, että omakotitalot eivät ole todellista arkkitehtuuria vai ei. Kiinnostava on kysymys siitä, missä määrin ja miten omakotitalot ovat todellista omaa, eli millaista omaa niiden rakentaminen rakentaa?

Omakotitalo rakennetaan, jotta oltaisiin itsenäisiä ja yksilöllisiä suhteessa johonkin tiettyyn olemassa olevaan todellisuuteen. Vielä

tarkemmin sanoen, omakotitalo rakennetaan, jotta oltaisiin itsenäisiä ja yksilöllisiä osana tiettyä olemassa olevaa todellisuutta. Omakotitalo rakennetaan, jotta oltaisiin itsenäisiä ja yksilöllisiä siihen nähden, millaisia ovat kaupungit ja kylät ja taajamat ja millaisia ihmisiä niissä asuu ja mitä niissä asumiseen kuuluu. Omakotitalon rakentaminen on *sosiaalinen teko*: se on toimintaa joka saa merkityksensä toisten ihmisten olemassaolosta ja suhteessa noihin toisiin ihmisiin. Oma joka rakennetaan ei ole toisilta pois, vaan se on jaettua omaa.

Oman rakentuminen kotina

Ihminen ei ole olemassa abstraktisti ja ylipäänsä. Ihminen on aina jossakin, käsin koskettava ja aistittava olento käsin koskettavassa ja aistittavassa paikassa. Ihminen on olemassa asumalla, olemalla kotoisin jostain. On helppo ajatella, että ihminen tarvitsi suojaa sateelta tai kylmältä tai miksei paahtavalta auringolta, ja niin hän ryhtyi rakentamaan asunusta, kotia. Ihminen siis asui koska rakentaa. Asia on kuitenkin täysin päinvastoin. Ihminen rakentaa, koska asuu. Koti ei ole inhimillisen olemisen päämäärä, vaan sen lähtökohta.

Ihminen ei asu neljän seinän sisällä. Koti ei pääty ulko-oveen tai ikkunan pintaan tai pihamaan aitoihin. Ihminen asuu myös siinä, mitä ikkunastaan näkee ja minkä ohi päivittäin kulkee, minkä parissa aikaa viettää. Naapuruston äänet ja tuoksut ovat osa asumista ja osa kotia. Koti ei ole pelkkä rakennus. Parhais-takaan materiaaleista ja ammatti-

MUISTI JA MUISTO – DOKUMENTOINNISTA

Miksi?

Rakennus- ja korjaustöiden dokumentoinnilla on sekä pitkän että lyhyen tähtäimen merkitystä. Niissä tallennetaan jälkipolville tietoa, sillä tämän päivän rakennustapa voi olla huomisen historiaa. Seuraavalle korjaajalle tai omistajalle ne kertovat, mitä rakennukselle on tehty. Näin tulevat huollot ja korjaukset helpottuvat.

Miten?

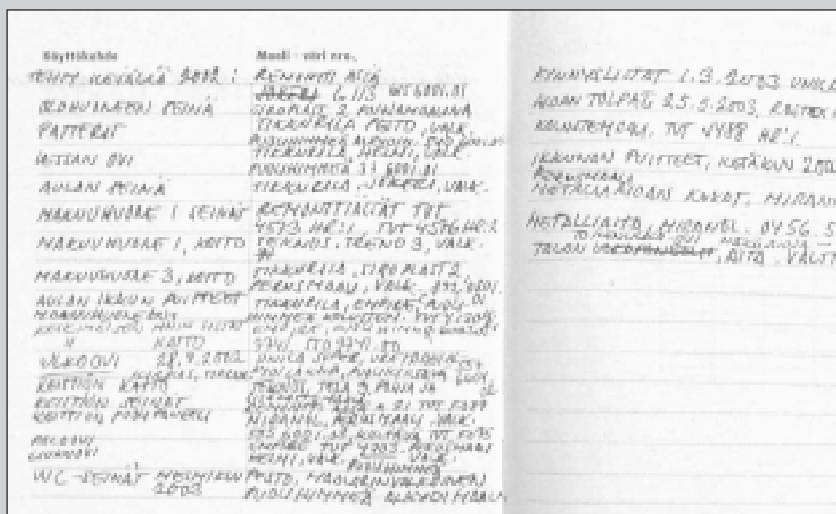
Piirustusten ja muiden suunnitteluasiakirjojen tallentaminen on ensimmäinen asia. Ne eivät kuitenkaan aina kerro kaikkea, koska yllätykset matkan varrella tai työmaalla tehdyt päätökset eivät näy suunnitelmissa. Rakentamisen eri vaiheita on yksinkertaisinta dokumentoida valokuvaamalla.

Tallentaminen kannattaa aloittaa jo ennen töiden alkua. Kuvat kertovat millainen paikka tai rakennus oli aikaisemmin. Työvaiheita sopivassa tahdissa seuraamalla kuvista syntyy tarina talosta: näin meillä rakennettiin. Kuvat voi liittää huoltokirjaan.

Huoltokirja

Nykyinen maankäyttö- ja rakennuslaki edellyttää, että pysyvään asumiseen käytettäville rakennuksille laaditaan käyttö- ja huolto-ohje eli huoltokirja. Se sisältää rakennuksen käyttöä ja kunnossapitoa varten tarvittavat tiedot. Vaikka huoltokirjan pitämistä edellytetään laissa vain uudisrakentamiseen tai rakennuslupaa edellyttäviin korjaus- ja muutostöihin, sitä kannattaa ylläpitää pienempienkin toimenpiteiden kohdalla. Huoltokirja kokoa talon hoitoon ja huoltoon liittyvät tiedot yhteen paikkaan. Tavoitteena on pidentää rakennuksen elinkaarta.

Sirkkaliisa Jetsonen,
arkkitehti, Museovirasto

Juha Saarimäki on merkinnyt vuonna 1976 rakennetun tiilitalonsa huoltokirjaan, mitä maaleja remontissa on käytetty eri kohdissa taloa. Tämä helpottaa tulevia korjaustehtäviä. Kuva: Olli-Pekka Laine.

taidosta ei välttämättä synny kotia. Koti syntyy asumalla.

Asuminen sijoittaa ihmisen maailmaan. Asuminen sijoittaa ihmisen elämän aina johonkin yhteyteen toisten ihmisten kanssa. Koti on lähtökohhta, tuttu ja turvallinen, josta lähdetään ja jonne palataan. Asuminen on lähtemisen ja palaamisen liike, joka sitoo kodin sen ympäristöön. Kotiutuminen ei tapahdu hetkessä, eikä asuminen merkitse paikoilleen pysähtymistä. Se on taito, jonka hankkiminen vaatii aikaa ja liikettä. Irrallista omaa kotia ei ole olemassakaan. Asuminen on aina yhteisöllistä ja jaettua.

Oman rakentuminen omakotitalona

On siis kysyttävä, millainen asuminen rakentaa omakotitalon? Muistettakoon, mitä tutkimus kertoi. Omakoti-asumisella haetaan tilaa, etäisyyttä, vapautta, mahdollisuutta vaikuttaa elinympäristöön ja mielekästä tekemistä. Kysytään siis millainen yhteisö rakentuu omakotitaloina, millainen on ihmisen yhteisöllinen suhde ympäristöönsä?

Omakotiasumisen päämääränä on saada käsin koskettava tuntuma fyysiseen ympäristöön ja elämään. Tila, etäisyys, vapaus ja mielekäs tekeminen fyysisen ympäristön kanssa tarkoittavat itse asiassa sitä, että koetaan muutkin kuin ihmiset ja inhimillisen kulttuurin esineet kuuluviksi jokapäiväiseen todellisuuteen. Omakotiasumisen päämääränä ei ole eristäytyä maailmasta, vaan voida aktiivisesti rakentaa maailmaa, niin yhteisöä kuin ympäristöä.

Usein sanotaan, että omakotiasuminen perustuu hajanaiseen yhdys-

kuntarakenteeseen ja henkilöautoriippuvuuteen. Mutta hajanainen yhdyskuntarakenne tai riippuvuus henkilöautosta eivät suinkaan ole suoraan tulosta omakotiasumisesta.

Yhdyskuntarakenteen hajauttamisen ja henkilöautoriippuvuus ovat valintoja, joita yhteiskunnassa tehdään poliittisista ja taloudellisista syistä, eikä niillä suinkaan edistetä omakotiasumista vapautena ja tuntu-
mana ympäristöön, vaan niillä kontrolloidaan tuota vapautta ja tuntu-
maa. Omakotiasukas saa kyllä itsenäisyyttä suhteessa toisten ihmisten fyysiseen läsnäoloon, mutta hänet jätetään riippuvaiseksi rakenteista, joihin hän ei voi vaikuttaa.

Jos sen sijaan tehtäisiin sellainen poliittinen ja taloudellinen valinta, että lähdettäisiin asumisesta, jossa ihmisillä on oikeus vapautteen ja käsin koskettavaan tuntu-
maan fyysiseen ympäristöönsä, ei omakoti-
asumisen tarvitsisi suinkaan liittyä hajanaiseen yhdyskuntarakenteeseen ja henkilöautoriippuvuuteen. Jos asuminen perustuisi aina ihmisten vapautteen vaikuttaa ympäristöönsä, oma rakentuisi myös yhteisön vapautena. ■

Taina Rajanti

VTT, tutkija

Taideteollinen korkeakoulu

Kirjallisuutta

Johanna Pekkanen: Kaavoihin kangistumattomat. Asukkaiden haastattelututkimus haja-asumisen eduista ja haitoista. yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu A 25. 1996.

Taina Rajanti: Kaupunki on ihmisen koti. Elämän kaupunkimuodon tarkastelua. Tutkijaliitto 1999.